

واژه نامه توصیفی زیست‌شناسی
محمد کرام‌الدینی

A

- abiotic غیرزنده، نازیوا؛ اجزای غیرزنده یا فیزیکی اکوسیستم
- abscisic acid آبسیزیک اسید؛ یکی از تنظیم‌کننده‌های رشد گیاهی که در محیط نامناسب با القای خواب در جوانه‌ها و دانه‌ها و بستن روزنه‌ها از گیاه حفاظت می‌کند
- abyssal zone ناحیه‌ی مغاک، ناحیه‌ی ژرفایی؛ ژرف‌ترین بخش بستر اقیانوس که سرد است، فشار بسیار دارد و نور بدان نفوذ نمی‌کند
- acidic اسیدی، داشتن pH کمتر از ۷ که نشان می‌دهد که تعداد یون‌های هیدروژن آن بیش‌تر از یون‌های هیدروکسید است
- actin اکٹین، نوعی پروتئین در رشته‌های ماهیچه‌ای که همراه با میوزین سبب انقباض و رهاسدگی ماهیچه می‌شود
- action potential پتانسیل عمل، پتانسیل کنش، توان کنش؛ تغییر سریع در پتانسیل آرامش اکسون که به علت باز و بسته شدن کانال‌های سدیم و پتاسیم ایجاد می‌شود و سبب انتقال پیام عصبی می‌شود
- activation فعال‌سازی؛ افزایش تنفس سلولی و پروتئین‌سازی که در سلول تخم تازه تشکیل شده پس از لقاح روی می‌دهد
- activation energy انرژی فعال‌سازی؛ انرژی لازم برای آغاز یک واکنش شیمیایی
- active site جایگاه فعال؛ بخشی از پروتئین آنزیم که با پیوندی ضعیف به پیش‌ماده متصل می‌شود
- active transport انتقال فعال؛ حرکت یک ماده با کمک انرژی متابولیک از یک غشای زنده بر خلاف شیب غلظت
- Adaptation سازگاری؛ نوعی ویژگی که بخت ماندگاری برای زادآوری را افزایش می‌دهد
- adaptive immunity ایمنی سازگار شونده؛ نوعی دفاع ایمنی که پاسخ به آنتی‌ژن‌های اختصاصی است
- adaptive radiation تشعشع سازشی؛ پیدایش چندین گونه از یک نیای مشترک در محیطی ناهمگون
- Adhesion چسبندگی؛ نیروی جاذبه‌ای که میان مواد مختلف ایجاد می‌شود، این نیرو همراه با نیروی پیوستگی موجب بالا رفتن آب درون یک لوله بر خلاف نیروی گرانش می‌شود
- ADP (آدی‌پی)، آدنوزین دی فسفات؛ ترکیبی که پس از جدا شدن یک گروه فسفات از ATP و آزاد شده انرژی به وجود می‌آید
- Aerobic هوازی؛ جانداري که در حضور اکسیژن آزاد یا محلول زندگی می‌کند یا به وجود می‌آید
- aldosterone آلدوسترون؛ هورمونی که از بخش قشری غده‌های فوق کلیه آزاد می‌شود و به تنظیم غلظت سدیم و پتاسیم و توازن آب کمک می‌کند
- allele آلل؛ یکی از دو، یا چند شکل از یک ژن
- all-or-none law قانون همه یا هیچ؛ قانونی که بیان می‌کند که نورون‌ها یا به محرکی پاسخ نمی‌دهند یا اگر پاسخ دهند، پاسخی حداکثر می‌دهند
- alternation of generations تناوب نسل‌ها؛ نوعی چرخه‌ی زندگی که در آن شامل شکل‌های جنسی و غیرجنسی است و در گیاهان، جلبک‌ها و دیگر جانداران انجام می‌شود
- alveoli خانه‌ی ششی؛ خانه‌های هوا در شش‌ها
- amino acid آمینو اسید؛ نوعی ماده‌ی آلی شامل اتم کربن مرکزی که یک اتم هیدروژن، یک گروه آمینو (NH₂) و یک گروه اسیدی (COOH) به آن متصل است و انواع مختلف آن واحدهای سازنده‌ی پلی‌پپتیدها و پروتئین‌ها هستند
- ammonia آمونیاک؛ ترکیبی نیتروژن‌دار سمی (NH₃) که برخی جانداران آبی آن را دفع می‌کنند و در جو نخستین زمین وجود داشت
- amnion آمنیون؛ کیسه یا غشایی پر از مایع که جنین خزندگان، پرندگان و پستانداران را در بر می‌گیرد
- anaerobic بی‌هوازی؛ جانداري که در محیط بدون حضور اکسیژن آزاد یا محلول زندگی می‌کند یا به وجود می‌آید
- analogy همسانی؛ شباهت در شکل یا کنش که فرآورده‌ی تکامل یک نیای مشترک نیست، بلکه شاهده‌ی برای تکامل همگرا (فشارهای همسان زیست‌محیطی) است
- anaphase آنافاز؛ مرحله‌ای از تقسیم سلول که طی آن کروموزوم‌ها از جدا می‌شوند و به دو انتهای مخالف سلول می‌روند
- androgen آندروژن؛ گروهی از هورمون‌های جنسی نر شامل تستوسترون

aneuploid
 آنپلوئید؛ حالتی که در آن تعداد کروموزومها مضرب دقیقی از تعداد هاپلوئید آن گونه نیست

Animalia
 جانوران؛ فرمانرو جانوری

animal society
 جامعه‌ی جانوری؛ جمعیتی سازمان‌یافته که اعضای آن رفتار همکاری با هم دارند

annual
 یکساله؛ گیاهی که چرخه‌ی زندگی آن در یک سال یا یک موسم رشد کامل می‌شود

anther
 بساک؛ انتهای حجیم پرچم گل که درون آن دانه‌های گرده که دارای گامتت نر هستند، به وجود می‌آیند

anthropologist
 انسان‌شناس؛ دانشمندی که به بررسی تکامل آدمی و رفتار آن می‌پردازد

anthropomorphism
 انسان‌ریختی؛ نسبت دادن ویژگی‌های انسانی برای موجودات غیر از انسان

antibody
 پادتن؛ نوعی پروتئین موجود در خون که در پاسخ به یک آنتی‌ژن ساخته و با آن ترکیب می‌شود

anticodon
 آنتی‌کدون؛ ترتیب سه نوکلئوتیدی مولکول RNA ناقل با کودن خاصی از RNA پیامبر مکمل است و با آن جفت می‌شود

antidiuretic hormone (ADH)
 هورمون ضدادراری (ADH)؛ هورمونی که از بخش پسین غده‌ی هیپوفیز (نوعی غده‌ی درون‌ریز در مغز) ترشح می‌شود و سبب نگهداری آب توسط کلیه‌ها می‌شود

antigen
 آنتی‌ژن؛ هر ماده‌ای، معمولاً پروتئینی که برای بدن خارجی است و موجب تحریک پاسخ ایمنی می‌شود

aphotic zone
 ناحیه‌ی بی‌نور؛ بخشی از اقیانوس که در زیر ناحیه‌ی نوری قرار دارد و در آن جا نور مناسب برای فتوسنتز وجود ندارد

apical meristem
 مرستم رأسی؛ بافت جنینی گیاهی که در نوک ریشه و ساقه وجود دارد و موجب رشد طولی گیاه می‌شود

Archaea
 آرکی‌ها؛ قلمرویی از گونه‌های باکتری‌ها به پیشنهاد کارل وُس بر اساس تحلیل RNA از دیگر قلمروها مجزا شد

artery
 سرخ‌رگ؛ رگی که خون را از قلب به بیرون می‌برد

arthropod
 بندپا؛ جانداران شاخه‌ی بندپایان شامل حشرات، عنکبوتیان، هزارپایان و سخت‌پوستان که اسکلت خارجی و پاهای مفصل دار دارند

artificial selection
 انتخاب مصنوعی؛ زادگیری انتخابی از جانداران برای به تقویت صفات‌های دلخواه

association study
 بررسی تجمع؛ نوعی بررسی که در آن فراوانی اللی در جمعیتی که صفت خاصی را دارد یا ندارد، مقایسه می‌شود

atom
 اتم؛ کوچک‌ترین ذره‌ی هر عنصر که ویژگی‌های آن عنصر را دارد

ATP
 ATP (ای‌تی‌پی)، آنوزین تری فسفات؛ ترکیبی که سه گروه فسفات دارد و در سلول‌ها انرژی و سوخت بسیاری از فرایندهای متابولیسمی را تأمین می‌کند

ATP synthetase
 ATP (ای‌تی‌پی) سنتتاز؛ مجموعه‌ی آنزیمی در غشای درونی میتوکندری‌ها و غشاهای تیلاکوئیدهای کلروپلاست‌ها که ساخته شدن ATP را کاتالیز می‌کند

atrium
 (جمع: atria) دهلیز؛ اتاقکی در قلب که خون را از سیاهرگ‌ها دریافت می‌کند

australopithecine
 استر‌الوپیتک؛ هر یک از نخستین هومینیدهای شناخته شده و اعضای سرده‌ی *Australopithecus* که با قامت عمود راه می‌رفتند و دندان‌هایی مانند آدمی داشتند، اما جمجمه، آرواره و ظرفیت مغز آن‌ها بیشتر شبیه میمون‌های بی‌دم بود

autoimmunity
 خودایمنی؛ نوعی اختلال که طی آن پادتن‌ها در مقابل برخی از سلول‌های بدن ساخته می‌شود

autonomic nervous system
 دستگاه عصبی خودمختار؛ بخشی از دستگاه عصبی که کنش‌های غیرارادی مانند فشار خون، دمای بدن و مانند آن‌ها را برای برقراری هم‌ایستایی را کنترل می‌کند

autotroph
 اتوتروف؛ جانداري که مولکول‌های غذایی (ترکیب‌های کربن‌دار) خود را از مواد غیرزنده می‌سازد

auxins
 اکسین‌ها؛ گروهی از تنظیم‌کننده‌های رشد گیاهی که نه با افزایش تعداد سلول‌ها، بلکه با بزرگ کردن سلول‌ها سبب رشد می‌شوند

axon
 اکسون؛ ساختاری که از نوروں خارج می‌شود و پیام‌های عصبی را از جسم سلول می‌برد